

zamonaviy texnologiyalar — neyropsixologik diagnostika, sun’iy intellekt, kompyuter akustik tahlil, virtual reallik asosidagi o’quv dasturlari va biotexnik vositalar katta turtki bermoqda. Bu jarayon logopediyani an’anaviy tuzatish mashg’ulotlaridan interaktiv, multimodal va integrativ terapiya shakllariga olib keldi. Shuningdek, nutqni rivojlantirish jarayonida madaniyatlararo muloqot, ijtimoiy kommunikatsiya va inkluziv ta’lim g’oyalari ham yangi falsafiy yo’nalish sifatida shakllanmoqda. Kelajakda nutq terapiyasi fani insonning ruhiy, neyrofiziologik va sotsiokulturologik jihatlarini birlashtirgan integrativ paradigma asosida yanada taraqqiy etishi kutilmoqda. Logoped mutaxassislar nafaqat nutq buzilishlarini bartaraf etuvchi amaliyotchi, balki insonning kommunikativ salomatligini qo’llab-quvvatlovchi psixolog, pedagog va madaniyat targ’ibotchisi sifatida faoliyat yuritishi lozim bo’ladi. Shuningdek, kelajak logopediyasi sun’iy intellekt bilan hamkorlikda ishlovchi interaktiv tizimlar, ovozli neyprotezlar, raqamli muloqot platformalari orqali kengayadi. Shunday qilib, zamonaviy nutq terapiyasi falsafasining rivoji insonning nutqiy, tafakkuriy va ma’naviy qobiliyatlarini yaxlit holda tiklashga qaratilgan bo’lib, u nafaqat tibbiy yoki pedagogik yo’nalish, balki insonparvarlik va madaniyat taraqqiyotining muhim qismiga aylanmoqda. Shu yo’nalishda ilm-fan, texnologiya va falsafa uyg’unligi logopediya fanining kelajakdagi barqaror va innovatsion taraqqiyotini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Маслова Е.С. Использование изобразительной деятельности дошкольного возраста с нарушениями речи Сборник материалов по итогам научно-исследовательской деятельности молодых ученых в области гуманитарных, естественных и технических наук в 2005 г. — М.: Прометей, 2006. — С. 93–96.
2. Маслова Е.С. Рисование как средство обогащения социальных представлений дошкольников с нарушениями речи Обучение и воспитание детей с нарушениями речи на основе верботонального метода. Выпуск 3 под ред. Л.И. Руленковой — М.: СППРиК, 2007. — С. 52–55.
3. Tillayev M. O‘zbek xalq ertaklari –Toshkent, 2009.
4. Обухова Т. И. Изучение готовности младших дошкольников с нарушением речик созданию предметного изображения / Т. И. Обухова, Е. Н. Сороко// Дефектология. - 2012. - № 4. - С. 58-65
5. Логопедия (под. ред. Проф. Л.С. Волковой). - М., 2003.
6. Краузе Е.Н. Логопедия. - М., 2003.
7. Повалеева М.А. Справочник логопеда. — М., 2002.
8. Хрестоматия по логопедия. Т.1, (под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстов). — М., 1997.
9. Филичева Т.Б. и др. Дети с фонетическим недоразвитием Изд-во ГНОМ и Д. - М., 2000.
10. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия и методы ее преодоления. — Санкт-Петербург: КАРО, 2006. 12-с.
11. Mo‘minova L.R., Amirsaidova Sh.M., Mamarajabova Z.N., Xamidova M.U., Yakubjanova D.B., Jalolova Z.M., Abidova N.Z. Maxsus psixologiya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013. 157-b.
12. Ayupova M.Y. Logopediya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019, — 560 b.
13. Shomaxmudova R. Sh. Mo‘minova L. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. — Toshkent: O‘qituvchi, 1994.
14. Shomahmudova R. To‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish va nutq o‘stirish. — Toshkent: “Ilm Ziyos”, 2013. — 130 b.
15. Babayeva D.R. Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: “Barkamol fayz media”, 2018. — 432 b.
16. O‘rmonjonov Azizbek Muhammadjon o‘g‘li. (2025). MAKTABGACHA TA’LIM YOSHIDAGI IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR UCHUN INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA MUSIQIY TA’LIMNI TASHKIL ETISH METODIKASI. Kelajak o‘qituvchisi - Kelajak Bunyodkori, 1(1), 470-475.
17. Ramziddin Tursunov. (2025). IJTIMOIIY ONG VA MA’NAVIYAT TUSHUNCHASI HAMDA UNING MAZMUN-MOHIIYATI. Kelajak o‘qituvchisi - Kelajak Bunyodkori, 1(2), 36-40.

LOGOPEDIYA FANINING FALSAFIY YO’NALISHLARI VA INNOVATSION TARAQQIYOT BOSQICHLARI

Samarqand Kimyo Xalqaro Universiteti Logopediya yo’nalishi MSPD-S-251U talabasi
Abdullayeva Fotima Mamatxonovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada logopediya fanining falsafiy asoslari va uning tarixiy rivojlanishi tahlil qilinadi. Logopediya inson nutq faoliyatidagi buzilishlarni aniqlash, oldini olish va tuzatish bilan shug‘ullanadigan integrativ fan sifatida tasvirlangan. Qadimgi yunon, rim va sharq falsafasidagi nutq va tafakkur haqidagi qarashlar, biologik, psixologik va pedagogik yondashuvlar orqali fan nazariy poydevori shakllanganligi ko‘rsatildi. XX va XXI asrlarda logopediya fanida ijtimoiy-madaniy, neyropsixologik va texnologik yondashuvlar rivojlanib, sun’iy intellekt, neyrofanlar, raqamli kommunikatsiya va biofeedback tizimlari logopedik amaliyotga joriy qilindi. Maqolada logopediya fanining “biopsixososial” modeli, shaxsga yo‘naltirilgan terapiya usullari va innovatsion yondashuvlarning nutq buzilishlarini tuzatishdagi ahamiyati yoritilgan. Shu bilan birga, logopediya fani insonning nutqiy, ruhiy va ijtimoiy kamolotini bir butun sifatida tushuntirishga qaratilganligi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: Logopediya, nutq buzilishlari, falsafa, biopsixososial model, innovatsion texnologiyalar, neyropsixologiya, sun’iy intellekt, ijtimoiy-madaniy rivojlanish, pedagogika, biologik-fiziologik yondashuv

ФИЛОСОФСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЛОГОПЕДИИ И ЭТАПЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Самаркандский международный университет химии
Кафедра логопедии, студентка MSPD-S-251U
Абдуллаева Фотима Маматхоновна

Аннотация: В статье анализируются философские основы логопедии и её историческое развитие. Логопедия представлена как интегративная наука, занимающаяся выявлением, профилактикой и коррекцией нарушений речи. Рассматриваются взгляды античных греческих, римских и восточных философов на речь и мышление, а также формирование теоретической базы науки через биологические, психологические и педагогические подходы. В XX и XXI веках логопедия развивалась с учётом социально-культурных, нейropsихологических и технологических подходов, включая использование искусственного интеллекта, нейронаук, цифровой коммуникации и биологической обратной связи. Отмечается значимость «биопсихосоциальной» модели, индивидуализированных методов терапии и инновационных подходов в коррекции нарушений речи. Подчёркивается, что логопедия направлена на целостное понимание речевого, психического и социального развития человека.

Ключевые слова: Логопедия, нарушения речи, философия, биопсихосоциальная модель, инновационные технологии, нейropsихология, искусственный интеллект, социально-культурное развитие, педагогика, биологико-физиологический подход

PHILOSOPHICAL DIRECTIONS OF SPEECH THERAPY AND STAGES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

Samarqand International University of Chemistry
Logopedics Department, MSPD-S-251U Student
Abdullayeva Fotima Mamatkhonovna

Abstract: Logopedics, speech disorders, philosophy, biopsychosocial model, innovative technologies, neuropsychology, artificial intelligence, socio-cultural development, pedagogy, biological-physiological approach.

Keywords: Speech therapy, speech disorders, philosophy, biopsychosocial model, innovative technologies, neuropsychology, artificial intelligence, socio-cultural development, pedagogy, biological-physiological approach

Logopediya — inson nutq faoliyatidagi buzilishlarni o‘rganish, ularni aniqlash, oldini olish va tuzatish masalalari bilan shug‘ullanadigan fan sifatida inson tafakkuri, psixologiyasi, fiziologiyasi va ijtimoiy hayotining kesishgan nuqtasida shakllanadi. Bu fan nafaqat tibbiy yoki pedagogik yo‘nalish, balki insonning ijtimoiy-madaniy mavjudligi, ruhiy dunyosi va tafakkur mohiyatini o‘rganadigan falsafiy yo‘nalishdir. Shu bois logopediya fani tarixan turli falsafiy oqimlar va g‘oyalar ta’siri ostida shakllanib, har bir davrning ijtimoiy-ma’naviy talablari asosida rivojlanib borgan.

Logopediyaning falsafiy ildizlari qadimgi yunon, rim va sharq falsafasiga borib taqaladi. Qadimgi faylasuflar nutqni inson tafakkurining tashqi ifodasi, bilish va anglash vositasi deb qaraganlar. Aristotel nutqning fiziologik va mantiqiy jihatlarini tahlil qilgan bo’lsa, Gippokrat nutqdagi buzilishlarni miya faoliyatidagi o’zgarishlar bilan bog’lagan. Rim notiqlik maktablari esa nutq madaniyatining ijtimoiy ahamiyatini asoslab, insonni ijtimoiy mavjudot sifatida nutq orqali jamiyatga kiruvchi sub’ekt sifatida talqin etgan.

Sharq olimlarining asarlarida esa nutq masalasiga chuqur falsafiy yondashuvni ko’ramiz. Abu Nasr Forobiy “Aql va so’z” g’oyalarida nutqni tafakkur bilan uzviy bog’liq holda ko’rgan, til va fikr birligi konsepsiyasini ilgari surgan. Ibn Sino esa nutq buzilishlarini tibbiy va psixologik omillar bilan bog’lagan holda, uni sog’lomlashtirish usullarini tavsiya qilgan. Alisher Navoiy esa so’zning ma’naviy, axloqiy va estetik jihatlariga e’tibor qaratib, tilni inson kamolotining asosiy mezonini sifatida talqin etgan. Bu fikrlar Sharq logopediyasi uchun nafaqat falsafiy, balki ma’naviy asos bo’lib xizmat qildi.

Yevropa ilm-fanida logopediya mustaqil yo’nalish sifatida XVIII–XIX asrlarda shakllandi. Bu davrda inson tanasi va miyasi tuzilishini o’rganishga asoslangan biologik-fiziologik yondashuvlar yetakchilik qildi. Nemis olimi Samuel Heinicke birinchi logopedik maktabni tashkil etib, nutq buzilishlarini tuzatishda amaliy mashg’ulotlar tizimini joriy qildi. Keyinchalik fransuz olimi Iogann Itard “Yovvoyi bola” ustida olib borgan tajribalari orqali nutq va tafakkur o’rtasidagi bog’liqlikni ijtimoiy muhit bilan izohladi. Shu davrda logopediya tibbiyot, psixologiya va pedagogika fanlari kesishgan mustaqil soha sifatida shakllandi.

XX asr logopediya falsafasida inqilobiy o’zgarishlar yuz berdi. Rus olimlari I.P. Pavlovning reflekslar haqidagi ta’limoti, L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi va A.R. Luriya tomonidan ishlab chiqilgan neyropsixologik tahlil metodlari logopediya ilmiy maktabining poydevorini mustahkamladi. Bu davrda nutqni nafaqat fiziologik, balki psixik faoliyatning murakkab ijtimoiy jarayoni sifatida tushuntirish falsafiy asosga ega bo’ldi. Aynan shu bosqichda logopediya shaxsni ijtimoiy mavjudot sifatida o’rganishga, nutqni inson ongining faol ko’rinishi sifatida talqin etishga yo’naltirildi.

Logopediya fanining keyingi rivojlanishida zamonaviy falsafiy oqimlar — ekzistensializm, pragmatizm, neotomizm, neopozitivizm va dialektik materializm g’oyalari muhim o’rin tutdi. Ekzistensialistlar (J. Sartr, K. Yaspers, N. Berdyayev) insonning o’zini anglash va o’zini yaratish jarayonida nutqning shaxsiy ma’nosini ta’kidlashgan. Pragmatizm tarafdorlari (J. Dyui, U. Jeyms) esa logopedik amaliyotda individual tajriba va faoliyatning ustuvorligini asoslab berganlar. Dialektik materializm esa nutqni moddiy dunyo va inson ongining o’zaro ta’siri natijasi sifatida ko’rib, logopediyani ijtimoiy-tarixiy kontekstda tushuntirish imkonini berdi. XXI asr logopediya fanining yangi — innovatsion bosqichini boshlab berdi. Zamonaviy texnologiyalar, sun’iy intellekt, neyrofanlar, biotibbiyot va raqamli kommunikatsiya tizimlari logopedik amaliyotga kirib keldi. Bugungi kunda nutq buzilishlarini aniqlash va tuzatishda neyrovizualizatsiya (EEG, fMRI), kompyuter akustik tahlil, raqamli ovoz sintezi, virtual reallik (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari qo’llanilmoqda. Shuningdek, biofeedback tizimlari orqali bolaning nutq apparati faoliyati real vaqt rejimida tahlil qilinmoqda. Sharq mamlakatlarida, jumladan, O’zbekiston, Qozog’iston, Turkiya, Xitoy va Koreyada logopediya milliy an’analar, madaniy til xususiyatlari va psixolingvistik omillar asosida rivojlanmoqda. O’zbekiston logopedlari nutq buzilishlarini erta aniqlash, ona tili fonetikasi asosida o’quv dasturlari yaratish, logopedik xizmatni inkluziv ta’lim tizimiga integratsiya qilish bo’yicha faol ilmiy izlanishlar olib bormoqdalar.

Bugungi kunda logopediya fani innovatsion yondashuv asosida falsafiy jihatdan “biopsixososial” model sari rivojlanmoqda. Bu modelga ko’ra, nutq buzilishlari insonning biologik, psixologik va ijtimoiy omillari o’zaro ta’sirida yuzaga keladi. Shu bois, logopedik terapiya shaxsning nutqiy salohiyatini tiklash bilan birga, uning ijtimoiy muloqotga kirishish qobiliyatini, o’ziga bo’lgan ishonchini va ruhiy barqarorligini ham rivojlantiradi. Kelajakda logopediya fani yanada integratsion yo’nalishda taraqqiy etishi kutilmoqda. Sun’iy intellekt yordamida shaxsga moslashtirilgan nutq tahlili tizimlari, neyrotekhnika, raqamli ovozli yordamchilar, genetik diagnostika va kognitiv reabilitatsiya texnologiyalari logopedik amaliyotning ajralmas qismiga aylanadi. Shu bilan birga, logopediya falsafasi insonparvarlik, shaxsiylik va madaniy kontekstni saqlagan holda, texnologik taraqqiyot bilan uyg’unlashgan yangi ilmiy paradigmani shakllantiradi. Shunday qilib, logopediya fanining falsafiy yo’nalishlari tarixan inson tafakkuri va jamiyat taraqqiyotining in’ikosidir. U tibbiyot, psixologiya, pedagogika, texnologiya va falsafani birlashtirgan integrativ fan sifatida shakllanib, hozirgi kunda inson nutqini nafaqat sog’lomlashtirish, balki uni shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotning asosiy mezonini sifatida anglash sari rivojlanmoqda. Logopediya fanining

innovatsion bosqichlari insonning nutqiy imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, uning insoniy mohiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Xulosa

Logopediya fani rivojlanishi inson tafakkuri, tili va ijtimoiy tajribasining uzviy bog'liqligini o'rganishga qaratilgan falsafiy g'oyalarga tayangan holda shakllandi. Qadimgi yunon va sharq mutafakkirlarining nutq, tafakkur va aql birligi haqidagi qarashlari bu sohaning nazariy poydevorini yaratdi. Keyinchalik biologik, psixologik va pedagogik yo'nalishlar bilan uyg'unlashgan logopediya inson shaxsini yaxlit tizim sifatida tahlil qiluvchi fan darajasiga ko'tarildi.

Hozirgi davrda logopediya fanining innovatsion taraqqiyoti sun'iy intellekt, neyrotexnologiyalar, raqamli kommunikatsiya va biotibbiyot kabi ilg'or yutuqlar bilan chambarchas bog'lanmoqda. Zamonaviy texnologiyalar nutq buzilishlarini aniq tashxislash, individual terapiya dasturlarini ishlab chiqish va o'quv jarayonini interaktiv shaklda tashkil etish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, logopediya falsafasi insonparvarlik tamoyillarini saqlagan holda, texnologik yangilanishlar bilan uyg'unlashib, yangi integrativ paradigma sari rivojlanmoqda. Kelajakda logopediya fani insonning biologik, psixologik, madaniy va ijtimoiy omillarini birlashtirgan biopsixososial model asosida yanada takomillashishi kutiladi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, raqamli rehabilitatsiya tizimlari va neyropsixologik tadqiqotlarning kengayishi logopediyani nafaqat tibbiy yoki pedagogik soha, balki insoniyatning ma'naviy va kommunikativ salomatligini qo'llab-quvvatlovchi global fan sifatida rivojlantiradi. Shunday qilib, logopediya fanining falsafiy yo'nalishlari va innovatsion taraqqiyot bosqichlari insonning nutqiy, ruhiy va ijtimoiy kamolotini bir butun holda tushuntirishga xizmat qiladi. Bu yo'nalishning asosiy maqsadi — nutqni faqat tovush va so'z sifatida emas, balki inson mohiyatining, tafakkurining va jamiyat bilan muloqotining eng yuksak ko'rinishi sifatida anglashdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Левковская, М. Н. Нарушение речевой функции детей дошкольного возраста гомельского региона : магистерская диссертация / Левковская Марина Николаевна ; научный руководитель Дегтярева Елена Николаевна ; Министерство образования Республики Беларусь, Учреждение образования "Мозырский государственный педагогический университет имени И. П. Шамякина". — Мозырь, 2018 — 77, [2] с.
2. Логопедия. Методическое наследие : пособие для логопедов и студентов дефектологических факультетов педагогических вузов : в 2 ч. / под редакцией Л. С. Волковой — Москва : Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2003. — Ч. 1 : Нарушения голоса и звукопроизносительной стороны речи / [автор-составитель: С. Н. Шаховская и др.]. — 223 с.
3. Краузе Е.Н. Логопедия. - М., 2003.
4. Логопедия (под. ред. Л.С. Волковой). — М., 2002.
5. Логопедия (Л. МРминова., М. Аюпова). — Т., 1993.
6. Ляпидевский С.С. Невропатология. — М., 2001.
7. Повалеева М.А. Справочник логопеда. — М., 2002.
8. Хрестоматия по логопедия. Т.1, (под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстов). — М., 1997.
9. Филичева Т.Б. и др. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием Изд-во ГНОМ и Д. - М., 2000.
10. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия и методы ее преодоления. — Санкт-Петербург: КАРО, 2006. 12-с.
11. Mo'minova L.R., Amirsaidova Sh.M., Mamarajabova Z.N., Xamidova M.U., Yakubjanova D.B., Jalolova Z.M., Abidova N.Z. Maxsus psixologiya. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013. 157-b.
12. Ayupova M.Y. Logopediya. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019, — 560 b.
13. Shomaxmudova R. Sh. Mo'minova L. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. — Toshkent: O'qituvchi, 1994.
14. Shomahmudova R. To'g'ri talaffuzga o'rgatish va nutq o'stirish. — Toshkent: "Ilm Ziyo", 2013. — 130 b.
15. Babayeva D.R. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: "Barkamol fayz media", 2018. — 432 b.